

О. О. Другов

доктор економічних наук, професор,
проректор

ДВНЗ «Університет банківської справи»

ЕНДАУМЕНТИ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСІВ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено сутність і перспективи розвитку ендаумент-фондів в Україні. Обґрунтовано їх роль у процесі інтелектуалізації економіки. Проаналізовано інтелектуалізацію економіки з позицій забезпечення інноваційного розвитку. Обґрунтовано напрями впливу інтелектуалізації на економічні процеси.

Ключові слова: ендаумент-фонди, інтелектуалізація, інноваційний розвиток, конкурентоспроможність економіки.

Druhov O. O. ENDOWMENTS IN THE SYSTEM OF ECONOMY INTELLECTUALIZATION

The essence and prospects of endowments development in Ukraine are analyzed. Its role in the process of economy intellectualization is considered. The intellectualization of the economy from positions of innovative development providing is analyzed. The influence of intellectualization for the economic processes is considered.

Keywords: endowments, intellectualization, innovative development, competitiveness of economy.

Актуальність теми дослідження. Система вищої освіти – один із визначальних факторів розвитку будь-якої країни. Від рівня освіченості населення та якості отриманих ним знань залежать конкурентоспроможність і розвиток економіки, соціальної сфери. Для забезпечення розвитку системи вищої освіти необхідне належне фінансування. У більшості європейських країн функцію основного інвестора бере на себе держава через бюджетні механізми. У Сполучених Штатах Америки основою розвитку системи вищої освіти є приватні інвестиції. Об'єктивно усвідомлюючи фінансові можливості українського державного бюджету, яких ледь вистачає на фінансування найнагальніших поточних потреб функціонування ВНЗ, доцільним є створення дієвих механізмів залучення в систему вищої освіти приватних коштів. Особливо це стосується проектів з її розвитку та модернізації.

Саме таким механізмом є створення ендаументів – спеціалізованих фондів цільових коштів, що складаються із внесків приватних інвесторів, здебільшого, випускників цих навчальних закладів, дохід від яких спрямовується на потреби їх розвитку. Механізм набув суттєвого поширення у США, Канаді, Великобританії, інших європейських країнах. Капітал найбільшого ендаументу при Гарвардському університеті, за станом на початок 2016 року, становив майже 36 мільярдів доларів. Позитивний досвід функціонування цих фондів і наявні потенційні можливості приватних інвесторів щодо фінансування розвитку вищої освіти роблять актуальним дослідження питання шляхів створення ендаументів при вищих навчальних закладах в Україні.

Аналіз останніх публікацій. Попри високу актуальність питання створення при українських ВНЗ ендаументів, воно не знайшло свого адекватного відображення у працях українських науковців. Натомість на Заході цьому питанню приділяється чимала увага, низка праць американських та англійських учених присвячені цій проблематиці [1–3]. Разом із тим усе

більше вчених у своїх дослідженнях приділяють роль основного фактору економічного зростання інноваційним процесам і розвитку національної інноваційної системи (НІС). Зокрема, Л. І. Федулова та І. А. Шовкун зазначають, що «...в останнє десятиріччя застосування інноваційних чинників при формуванні стратегії розвитку в розвинених країнах світу набуло першочергового значення...». Це пояснюється впливом тенденцій світової економіки [4].

І. Радіонова стверджує, що саме «урахування фактора людського капіталу ознаменувало новий етап у розвитку теорії зростання». При цьому автор відзначає, що людський капітал є віддзеркаленням запасу знань, навичок, здатностей і мотивів працівників до продуктивної діяльності, і він може нагромаджуватись унаслідок інвестування в певні сфери: фундаментальну освіту, систему підвищення кваліфікації, медицину, інформаційну інфраструктуру... Автором здійснено ґрунтовний аналіз моделей економічного зростання за участі людського капіталу [5]:

- моделі Р. Лукаса;
- П. Ромера;
- Г. Манківа – Д. Ромера – Д. Уейла;
- Д. Ромера.

В. П. Соловйов визначив основні тенденції розвитку інноваційної сфери України [6]:

- зростання не тільки значення, а й відповідальності науки і освіти;
- зростання частки вкладень в освіту та розвиток особистості у структурі ВВП;
- зміни у структурі бюджетних витрат на користь наук про людину й суспільство і наук про життя;
- піднесення винахідницької активності, розширення ринку продуктів інтелектуальної діяльності;
- нарощування підприємницького потенціалу інноваційної активності;

- збільшення інвестицій в інноваційне відновлення основного капіталу.

Цілий комплекс досліджень із цієї проблематики здійснили науковці з ДУ «Інститут економіки та економічного прогнозування». У працях учених [7] центральну роль у процесі створення інновацій відведено сфері науки, що розробляє новинки, які в подальшому реалізуються на ринку у формі інновацій, що дає поштовх до економічного зростання.

Попри велику кількість праць, питання ролі інтелектуалізації економіки в економічному зростанні повністю не розкрито. Переважно увага науковців концентрується на окремих питаннях фінансування і розвитку сфер вищої освіти і науки, не враховуючи комплексності проблематики, що знижує ефективність результатів досліджень.

Відповідно, **метою** цієї статті є визначення ролі ендаумент-фондів у процесі інтелектуалізації економіки України і подальшого впливу на економічне зростання.

Виклад основного матеріалу. Загальноприйняте визначення ендаументу – сформована за рахунок пожертв частина майна неприбуткової організації, передана в управління управляючої компанії для отримання доходу, що використовується для фінансування статутної діяльності некомерційної організації. Сам механізм роботи ендаументу визначається законодавством окремих країн, але за класичної схеми його роботи пожертви або внески потрапляють на рахунок ендаументу, а потім інвестуються через управляючу компанію. Вони не можуть бути одразу ж витрачені (переважно, період часу, через який вони можуть бути використаними, визначає донор). Управляюча компанія розміщує кошти ендаументу в цінні папери, на депозити, в облігації, інші дозволені законодавством інструменти на фінансовому ринку. У більшості випадків використовується для фінансування потреб університету лише дохід від інвестування (у США приблизно 50% отриманого на розміщені кошти доходу реінвестується, збільшуючи розмір ендаументу). Перевагами ендаументу для донорів є, переважно, наявність компенсаційних механізмів щодо сплати податку з доходу фізичних та юридичних осіб, можливість брати участь у розвитку ВНЗ, створювати особисті стипендіальні програми і підтримувати молоді таланти. Перевагами ендаументу для університету є прозорість і відносно невисокий рівень ризику втрати коштів, який досягається завдяки механізму його роботи.

Для реального створення в Україні ендаументів першочергово має бути розроблено та ухвалено закон України «Про ендаументи» або «Про фонди цільового капіталу», який має врегулювати вищезазначені проблемні питання.

Стратегічно важливим питанням, від вирішення якого залежатиме розвиток ендаументів в Україні, є надання податкових пільг благадійникам. Зі світової практики саме це є важливим мотиваційним фактором до благадійності, особливо у країнах із прогресивною шкалою податку з доходів фізичних осіб. Зокрема, пільги зі сплати цього податку надаються вкладникам ендаументів у таких країнах.

Загалом, наводячи результати аналізу, можна так представити ланцюг економічних досліджуваних явищ: *інвестиції в наукові дослідження та освіту (ендаумент-фонди є одними з інституційних інвесторів) – розвиток бізнесу – інновації – конкурентоспроможність економіки – економічне зростання.*

Разом з тим, зважаючи на сучасний стан розвитку економіки України, особливо сфер науки і вищої освіти, який принципово не поліпшується, попри чималу кількість праць і результатів наукових досліджень з проблематики, можна зробити висновок, що потрібен новий, результативний саме в українських умовах підхід, що дозволить реалізувати інноваційний потенціал і досягнути високого рівня її конкурентоспроможності та бажаних темпів економічного зростання.

Також ми проаналізували інтелектуалізацію, зокрема інвестиційне забезпечення її сфер, з позицій виконання сучасного курсу на інноваційний розвиток економіки. Основним шляхом до підвищення рівня конкурентоспроможності та ефективності роботи економіки в Україні слід вважати проголошений ще 1998 року президентом Національної академії наук України Б. Є. Патеном «Курс інноваційного розвитку економіки України». Він здебільшого трактується як «...перенесення акценту на використання принципово нових прогресивних технологій, переходом до випуску високотехнологічної продукції, прогресивними організаційними та управлінськими рішеннями в інноваційній діяльності, що стосується як мікро-, так і макроекономічних процесів розвитку, – створення технопарків, технополісів, проведення політики ресурсозбереження, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності, софтизації та сервізації економіки».

Основними заходами для реалізації цього курсу є: створення технопарків і технополісів; сприяння розвитку венчурному бізнесу; зміна політики податкових пріоритетів; розвиток банківського кредитування інноваційних проектів; впровадження національної ідеї.

При цьому їх реалізація повинна здійснюватись із урахуванням:

- сучасних світових тенденцій розвитку як економічної системи, так і суспільства загалом;
- комплексності в підходах до розв'язання проблеми;
- адекватної сучасній ситуації постановки пріоритетів щодо етапів його впровадження та відповідної їм черговості застосування економічних заходів.

Українські науковці написали чимало праць з питань підвищення конкурентоспроможності економіки країни. Але реалізація цього курсу надалі залишається проблемним питанням. Причини тут, на нашу думку, дві.

Неврахування керівними органами країни провідних ідей, що пропонуються вітчизняними науковцями. Вона викликана двома різнорідними факторами: низьким авторитетом науки у країні та суб'єктивно-меркантильно орієнтованою діяльністю частини наділених владними повноваженнями чиновників.

Відсутність системності в дослідженнях частини науковців. У працях стверджується про необхідність інновацій, створення інноваційної інфраструктури,

технопарків, венчурних фондів тощо. Разом з тим не наголошується на тому факті, що:

- для створення відповідних сучасним потребам ринку інновацій потрібна напрацьована сучасна база знань. Інновації не створюються на порожньому місці, потрібний безперервний процес наукових досліджень, зв'язки із закордонними дослідниками, що провадять аналогічну діяльність;
- для забезпечення ефективної роботи технопарків потрібна потужна наукова база, яку формують спеціалісти з наукових досліджень за відповідними напрямками. Необхідний постійний приплив молодих дослідників, відповідно навчених і мотивованих для роботи;
- для залучення нових кадрів у процес здійснення наукових досліджень потрібне не тільки відповідне матеріальне стимулювання, а й підвищення престижу наукової діяльності;
- окрім того, потрібні структурні зрушення в економіці, створення системи адекватного фінансового забезпечення тощо.

Тобто має бути етапність, спочатку потрібно створити умови для створення підґрунтя – продуктивної роботи сфер інтелектуалізації економіки, а вже потім забезпечувати інноваційність економічної діяльності.

Проведені дослідження дозволили виділити умови, якими забезпечується створення інновацій. До них віднесено [8]:

- широку дифузію знань та інформації;
- розвиток інноваційної інфраструктури, інноваційних мереж, формуванням інноваційних кластерів;
- розвиток людського капіталу, що володіє сприйнятливостю до нових знань, створення умов до навчання потягом усього життя;
- співпрацю держави і бізнесу;
- розвиток інституту інтелектуальної власності.

Усвідомивши весь цей комплекс заходів, потрібних для успішної реалізації інноваційного курсу розвитку економіки України, можна зрозуміти, чому процес переходу до нього відбувається такими повільними темпами.

Зважаючи на те, що інноваційний розвиток економіки має базуватись на якісній роботі сфер інтелектуалізації, ми можемо надати власне бачення етапності його реалізації в Україні.

Відповідно до теорії конкурентних переваг основною довгостроковою конкурентною перевагою є створені ресурси високого рівня спеціалізації. Основним із цих ресурсів є кваліфіковані працівники, рівень кваліфікації яких визначається наявністю в них спеціалізованих знань.

Відповідно, саме здатність нації створювати, розповсюджувати і застосовувати знання, тобто розвивати процес інтелектуалізації економіки, є основою її конкурентної переваги над іншими націями.

Актуальність цього питання в Україні посилюється, оскільки:

- 1) вітчизняна економіка суттєво відстає за рівнем розвитку від західних країн (що зумовлюється,

у тому числі, різницею в рівні спеціалізації ресурсів);

- 2) одним із наслідків глобалізації є так зване збагачення більш розвинених країн на фоні та за рахунок менш розвинених.

Усе це вимагає застосування в Україні політики випереджаючого розвитку. Тобто не доцільно проходити всі ті етапи, які пройшли більш розвинені країни. Потрібно виробити шлях, який дозволить за відносно короткий період часу отримати конкурентні переваги на світових ринках для вітчизняних виробників. Основою цього шляху має стати орієнтація на майбутні тенденції розвитку міжнародних ринків, а напрямом для нього має стати розвиток сфер науки та вищої освіти. Тут доцільно навести вислів класика світового менеджменту П. Друкера: «У сучасному світі конкуренції, для того щоби лишатися на місці, потрібно бігти, а для того, щоби рухатись вперед, потрібно бігти удвічі швидше» [9].

Прикладів успішної реалізації такої політики у світі є чимало. Це, зокрема, досвід Фінляндії у сфері високих технологій, країні, яка ніколи не була світовим лідером у сфері електроніки. Відзначимо швидкий шлях розвитку економіки, що пройшли країни Південної Азії. Поєднує їх один важливий факт: Фінляндія і країни Південної Азії здійснили прорив у сфері високих технологій. Пояснити це можна тим, що це відносно нова сфера, в яку не ризикували вкладати достатні кошти світові лідери. Саме це дало змогу невеликим фірмам зі згаданих країн вирватись у світові лідери.

Наразі в Україні рушійною силою бізнесу переважно є отримання високого рівня прибутку. Тоді як у США, Європі, розвинених країнах Азії метою діяльності фірм та корпорацій є задоволення потреб суспільства, унаслідок яких вони й виникли. Основою конкурентоспроможності є інвестиції в людей та інновації. Тільки потім серед цілей значиться прибуток, мінімально необхідний рівень якого дозволяє фірмі сплачувати дохід на залучений капітал і дивіденди своїм власникам.

Відповідно без інтеграції вищої освіти, науки і бізнесу неможливо досягнути високого рівня конкурентоспроможності економіки. У свою чергу, без використання сучасних інформаційних технологій у сучасному світі неможливою є зазначена інтеграція.

Комплексність вирішення завдань реалізації інноваційного курсу розвитку економіки має проявлятися шляхом розроблення і застосування відповідного організаційно-економічного механізму. Він має враховувати першочерговість розвитку процесу інтелектуалізації економіки. Чіткого визначення етапів реалізації зазначеного курсу наразі не запропоновано, тому пропонуємо авторський варіант.

І етап: створення системи законодавчих та інвестиційних важелів для активізації процесу інтелектуалізації економіки і суспільства (що потребуватиме також певних інституційних змін)¹.

¹ Оскільки створення нових знань є, здебільшого, доволі довготривалим процесом, одночасно з ним доцільно запровадити організаційно-економічний механізм трансферу закордонних технологій в українську економіку.

II етап: створення умов для налагодження взаємодії між центрами створення знань і центрами їх реалізації.

III етап: удосконалення системи інвестиційного забезпечення системи трансформації знань в інноваційні продукти.

IV етап: створення умов для реалізації інноваційної продукції на українському і зарубіжному ринках.

Такий підхід до вибору етапів базується на так званому «технологічному коридорі», тобто шляху реалізації інноваційної продукції: «дослідження – розроблення – впровадження». Застосувавши його, можемо вивести взаємозв'язок між інтелектуалізацією та ефективністю роботи економік: створення нових знань – їх упровадження у виробництво – реалізація на ринку інновації – підвищення фінансової ренти (прибутку) виробника – збільшення економічних благ у суспільстві, ріст заробітної плати – ріст рівня ефективності економіки – збільшення ресурсів для створення нових знань. Якщо ж ідеться не про прикладне спеціалізоване, а про теоретичне спеціалізоване знання, його трансформація буде дуже схожою, але замість промислового підприємства, що його впроваджує, буде вищий навчальний заклад.

Як показали результати аналізу, процес інтелектуалізації економіки є не тільки фактором економічного зростання, а й суспільного розвитку. Низка вчених стверджує про формування «Інформаційного суспільства» (Д. Белл, А. Тоффлер, В. Іноземцев). Цей новий суспільний устрій, який прийшов на зміну суспільству індустріальному, характеризується низкою принципово нових рис. З позицій нашого дослідження важливим фактором є зміна потреб людей, яка, зокрема, проявляється у зміні факторів мотивації до праці, підвищенні можливостей для самореалізації, нових можливостей для отримання освіти (за допомогою технологій дистанційної освіти). Основним економічним наслідком цього є зміна структури зайнятості суспільства.

Результати дослідження мотивів до праці, проведеного ще 1987 року у Франції, показали, що робота для 77% опитуваних – це не лише можливість заробляти гроші, а перш за все можливість самореалізації та спілкування з іншими людьми [10]. Усе більше людей, оцінюючи мотиви, що стимулюють їх до роботи, на першому місці називають заробітну плату, а дедалі частіше – гнучкий графік і можливості самореалізації [11].

Як висновок, інтелектуалізація впливає на зміну суспільних інститутів. Зокрема, він змінює суспільний інститут праці шляхом зміни мотивів до праці в потенційних працівників. Це в подальшому зумовлює певні зміни у структурі економічної системи.

Перетворення праці з важкої, рутинної у висококваліфіковану, творчу, що долає будь-які форми речової залежності, усуває будь-який примус і приниження людської гідності, робить суспільні відносини більш гуманними, радикально оновлюють менталітет людини. Відтак працівники виявляються безпосередньо зацікавленими в результатах праці, забезпеченні безперебійного функціонування виробничих систем, підвищенні ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції.

Усе це дає змогу зробити висновок про існування також непрямого впливу процесу інтелектуалізації на ефективність економіки. Він полягає у зміні рівня суспільних знань, що змінює структуру потреб населення, детермінує нові пріоритети у структурі зайнятості та підвищує можливості для навчання. Разом це впливає на показники роботи економічної системи та рівень її ефективності. Це відбувається в такий спосіб: зміни у структурі зайнятості приводять до надання переваги інтелектуальній праці перед фізичною, це змінює структуру виробництва на користь інформаційної сфери. Одночасне підвищення рівня освіти населення дозволяє виробляти більше якісної продукції, що спричиняє ріст показників виробництва.

Підсумовуючи наведений матеріал, можна зробити висновок, що процес інтелектуалізації економіки впливає на економічне зростання і конкурентоспроможність у двох напрямках.

1. **Прямо** – через створення, накопичення, розповсюдження та вміння застосовувати спеціалізовані знання, що дозволяє виробляти інноваційну продукцію, тим самим підвищувати конкурентоспроможність виробників і поліпшувати макроекономічні показники, прискорює економічне зростання.
2. **Опосередковано** – шляхом створення суспільних знань, що спричиняє до зміни суспільних інститутів і зміни структури зайнятості, разом з тим підвищуючи мотивацію та можливості для особистого навчання, що в подальшому сприяє створенню спеціалізованих знань, виробництва продукції, прискорюючи економічне зростання.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можна зробити такі висновки:

- світовий досвід переконливо засвідчив доцільність створення при ВНЗ ендаментів, які в деяких країнах (США, частково Великобританія) перетворились на стратегічне джерело фінансування розвитку якості освіти і наукових досліджень;
- в Україні наявні спроби створення такого роду фондів, але відсутня нормативно-правова база, яка регулювала би їхню діяльність;
- задля стимулювання розвитку ендаментів в Україні доцільно розробити та ухвалити відповідний закон, який урегулює процес їх створення і використання коштів на потреби ВНЗ, передбачить податкові пільги для благодійників, можливості прямої державної підтримки їх створення;
- основною довгостроковою конкурентною перевагою є створені ресурси високого рівня спеціалізації, основним із цих ресурсів є кваліфіковані працівники, рівень кваліфікації яких визначається наявністю в них спеціалізованих знань. Відповідно, саме здатність нації створювати, розповсюджувати і застосовувати знання, тобто розвивати процес інтелектуалізації економіки, є основою її конкурентної переваги над іншими націями;

- процес інтелектуалізації економіки впливає на економічне зростання і конкурентоспроможність у двох напрямках: прямо – шляхом розвитку інноваційної активності; опосередковано – шляхом зміни суспільних інститутів та розвитку інтелекту нації;
- зважаючи на результати нашого детального дослідження, актуальним є питання розроблення організаційно-економічних методів інвестиційного забезпечення посилення позитивного впливу інтелектуалізації на економічне зростання.

Список використаних джерел

1. Munson L. Endowment Reform: Why Universities Should Share Their Vast Wealth and in the Process Make Higher Education More Affordable // Center for College Affordability and Productivity. Retrieved 4 September 2010. – P. 11–14.
2. Newfield C. Unmaking the public university: the forty-year assault on the middle class / Harvard University Press, 2008. – P. 162.
3. Blumenstyk G. Financial Affairs: Why the Endowment-Spending Debate Matters Now More Than Ever / The Chronicle of Higher Education, retrieved 2 September 2010. – 178 p.
4. Федулова Л. І. Підходи до формування дієвої інноваційної стратегії України / Л. І. Федулова, І. А. Шовкун // Наука та інновації. – 2009. – № 3. – С. 5–15.
5. Радіонова І. Ф. Економічне зростання за участі державних фінансів / І. Ф. Радіонова // Економіка України. – 2008. – № 1. – С. 33–46.
6. Соловйов В. П. Національна стратегія інноваційного розвитку в глобалізованому світі: елементи концепції / В. П. Соловйов // Наука та інновації. – 2009. – № 3. – С. 16–22.
7. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : у 3 т. / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кора НАН України Б. Є. Квасюка. – К. : Фенікс, 2007. – Т. 1 : Економіка знань – модернізаційний проект України. – 544 с.
8. Миндели Л. Э. Концептуальные аспекты формирования экономики знаний / Л. Э. Миндели, Л. К. Пипия // Проблемы прогнозирования. – 2007. – № 3 (102). – С. 115–136.
9. Друкер П. Энциклопедия менеджмента : пер. с англ. / Питер Друкер. – М. : ООО «И. Д. Вильямс», 2006. – 432 с.
10. Красильщиков В. А. Ориентиры грядущего? Постиндустриальное общество и парадоксы истории / В. А. Красильщиков // Общественные науки и современность. – 1993. – № 2. – С. 165–175.
11. Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / под ред. В. Л. Инземцева. – М. : Academia, 1999. – 640 с.

References

1. Munson L. Endowment Reform: Why Universities Should Share Their Vast Wealth and in the Process Make Higher Education More Affordable // Center for College Affordability and Productivity. Retrieved 4 September 2010. – P. 11–14.
2. Newfield C. Unmaking the public university: the forty-year assault on the middle class / Harvard University Press, 2008. – P. 162.
3. Blumenstyk G. Financial Affairs: Why the Endowment-Spending Debate Matters Now More Than Ever / The Chronicle of Higher Education, retrieved 2 September 2010. – 178 p.
4. Fedulova L. I., Shovkun I. A. (2009) Pidhody do formuvannya dievoyi innovatsiynoi strategiyi Ukrainy [The approaches for formation of effective innovation strategy in Ukraine] Nauka ta Innovatsiyi – Science and Innovation, 3, 5–15 [in Ukrainian].
5. Radionova I. F. (2008) Ekonomichne zrostantyia za uchasti derzhavnykh finansiv [Economic growth with participation of public finance] Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine, 1, 33–46 [in Ukrainian].
6. Solovyov V. P. (2009) Nacionalna strategiia innovatsiyogo rozvutky v globalizovanomy sviti: element koncepciyi [The National strategy of innovative development in globalized world] Nauka ta Innovatsiyi – Science and Innovation, 3, 16–22 [in Ukrainian].
7. Geyets V. M., & Semunogenko V. P. (Eds.). (2007) Strategichni vukluky suspilstvy ta ekonomitsi Ukrainy [The strategic challenges to society and economy of Ukraine] (Vols 1–3): Vol. 1. Ekonomika znan' – modernizatsiynyy proekt Ukrainy [The knowledge economy – the modernization project of Ukraine]. Kyiv : Feniks [in Ukrainian].
8. Mindeli L. E., Pipyia L. K. (2007) Konceptual'nyye aspekty formirovaniya ekonomiki znaniy [The conceptual aspects of knowledge-economy formation]. Problemy prognozirovaniya – Problems of Forecasting, 3 (102), 115–136 [in Russian].
9. Drucker P. (2006) Encyclopediya menedgmenta – Management encyclopedia [In Russian].
10. Krasil'schikov V. A. (1993) Orientiry gryaduschego? Postindustrialnoye obschestvo I paradoksy istoriyi [Guidelines of the future? Postindustrial society and paradoxes of the past] Obschestvennye nauka I sovremennost' – Civil sciences and modernity, 2, 165–175 [in Russian].
11. Inozemtsev V. L. (1999) Novaya postindustrialnaya volna na Zapade [The new postindustrial wave at West] Moscow, Academia [in Russian].